

Surovo razaranje hrvatskih zemalja u svjetlu eshatološkog procesa uništenja zemlje¹

Stipe JURIC

Sažetak

U svjetlu biblijske vjere autor nastoji razumijeti i protumačiti uzroke i značenje okrutnog rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. U trenutnim konkretnim ratnim događanjima naziru se tragovi »negativnih sila - sila zla«, nazočnost kneza ovoga svijeta, Sotone, koji djeluje i ratuje preko svojih sljedbenika koji ne odjelotvoruju pravednost i ne ljube braću ljude. Sotona ima vlast činiti fizičko zlo i ubijati (Heb 2,14) jer je »ubojica od početka« (Iv 8,44). Služeći se teološki jasnim jezikom i iznutra rasvjetljavajući stvarnost koju Crkva u Hrvata proživljava, autor s jedne strane istu poziva na budnost i oprez, a s druge strane, u svjetlu biblijske eshatologije, hrabri i potiče na ustrajnost dozivajući u pamet blizinu i istinitost Gospodinovog dolaska. Upravo On, Gospodin Isus Krist, ima vlast nad zlom i Zlim, kojega djelovanje pripušta na dobro svojih vjernika. U eshatološkom dolasku Sina Božjega, u slavi i moći, ostvarit će se uskrsnuće i sud: svi će ljudi morati položiti račun za svoja djela i nedjela. To je konačna Božja pobjeda nad Zlom.

Uvod

Već pune tri godine strašna oluja bratoubilačke mržnje pustoši i hara hrvatskim krajevima. Nametnuti prljavi osvajački rat srpski izaziva ne samo zgražanje i osudu čitavoga civiliziranoga svijeta, nego i ne male moralne nedoumice. Sotonski pomagači neprestance siju smrt. Brojni bradati »Kajini«, zaslijepljeni mržnjom što potječe od Sotone i predani zlu, nastoje ukloniti one druge zbog njihova nesrpskog imena, a već prema njihovu

1 Iako su konkretni događaji ovoga osvajačkog rata srpskoga, čiji smo svjedoci mi svi i koji još uvijek razara hrvatsko biće, izravno nadahnuli naše razmišljanje, ipak je jedan drugi i veoma strašni događaj iz prošloga rata bio taj koji je potaknuo ovu raščlambu. Naime, ove godine navršava se točno pedeset godina kako su sijači smrti i Sotonini pomagači ognjem spalili dva mala seoca u općini Tomislavgrad (Duvno): Kuk (rodno selo autora članka) i Lug. Taj tragični događaj posvemašnjog uništenja dvaju sela i njihovih stanovnika zbio se 16. prosinca 1943. godine. Prije nego su zapalili kuće, zločinci su najljepši cvijet tih sela, tj. muškarce u njihovoj najljepšoj životnoj dobi i najboljoj snazi-siromašne, jednostavne, skromne i nevine ljude, stjerali kao stoku u jednu štalu i zapalili (83 osobe, od čega 16 žena i djece). Počinitelji toga strašnog zločina, prema kazivanju preživjelih svjedoka tragedije, bili su Nijemci, u svojstvu zapovjednika, i vojvodanskj Srbi, vjerojatno iz četničkih redova, materijalni izvršitelji.

uhodanom ritmu, odnosno jasno zacrtanom smjeru ponašanja: zavist-mržnja-ubojstvo. Živimo u vremenu koje se može nazvati »vrijeme pogana« (usp. Lk 21,24), u kojemu je na tisuće pravednika palo od oštrice noža i odvedeno u logore, u kojemu se ruše i oskrvnjuju Crkve i tijela osobâ, ta vidljiva Božja prebivališta na zemlji i hramovi Duha Svetoga (1 Kor 6,19; usp. Rim 8,11).

Budući da je patnja hrvatskog čovjeka danas jedna velika ozbiljnost i strašan problem, pristupit ćemo joj s velikom ozbiljnošću. Osvrnut ćemo se na problem rata, ubijanja i razaranja iz kršćanske perspektive. Napose ćemo prebirući stranice posljednje biblijske knjige, Otkrivenja, pokušati primijeniti na našu današnju grozovitu dramu eshatološki nauk zacrtan još u Starom zavjetu, te razrađen i potanko izložen u Novom zavjetu. Pokušat ćemo, naime, dokučiti da li vrijeme što protječe pred našim očima i dramatični tragični događaji što ga ispunjavaju, a koji su obilježeni znakovima koji prethode svršetku, imaju svoj smisao i ispunjenje u znaku Krista? Podsjetimo samo na to da se eshatologija bavi posljednjim stvarima čovjeka i svijeta, odnosno Sudom i dovršenjem kraljevstva Božjega na svršetku vremena, koji će biti u vrijeme ponovnog Kristova dolaska ili, rabeći eshatološki izričaj koji označuje taj Isusov dolazak u slavi, Paruzije (Mt 24,3.27.37.39; 1 Kor 15,23; 1 Sol 2,19; 3,13; 4,15; 5,23; 2 Sol 2,1; 2 Pt 1,16; 3,4; 1 Iv 2,28).

1. Od prvog stvaranja kao polazišta Božjeg nauma i povijesti spasenja k posljednjemu kao dovršenju toga plana

Krenimo od nekoliko zaključaka Pavlova zasnovana i razrađena doktrinarnog izlaganja u njegovu teološki najbogatijem spisu, Poslanici Rimljanima. Pošto je iznio svoj sud o poganskom i židovskom svijetu i argumen-

Premda se dogodio gotovo jedno desetljeće prije našega rođenja, taj smo događaj htjeli oti zaboravu ponajviše zato što je svojom tragičnošću i žalošću ostavio dubok trag u dušama tamošnjih žitelja sve do današnjeg dana, a i zbog toga jer su sluge Zloga sličan zločin nebrojeno puta ponovili u ovom prljavom ratu koji danas proživljavamo. Budući da Božji naum spasenja prolazi kroz patnju i smrt njegovih miljenika, i uvjereni da je prošao kroz patnju i krv tih pravednika što izgorješe kao Gospodinu ugodne žrtve paljenice, uvjereni smo da su oni počinili u nebu. Isto tako vjerujemo da je Bog, pravedan gospodar, udijelio svoj počinak i svim pravednicima ovoga rata koji, premda mrtvi, još govore i čija neosušena krv viče k Bogu: »Dokle ćeš, sveti i pravi Vrhovniče, odgađati sud i osvetu naše krvi nad stanovnicima zemlje« (Otk 6,10; usp. 16,6; 19,2). Vjerno se sjećajući prošlosti, proživljavamo naše teško danas u nadi da će ta beščutna ljudska nepravda konačno otkriti Božju pravednost. Stoga ne želimo osvećivati prolivenu krv, kažnjavati počinjene zločine vraćajući neprijatelju zlo za zlo, jer smo svjesni da samo mržnja nadahnjuje i nalaže pobjedu nad zlom putem osvete, da ljubav doživljava ovdje na zemlji poraze, da i kršćani, poput Isusa, umiru kao žrtve nepravde i nasilja, i da je Bog jedini zakoniti osvetnik pravednosti. Zato umjesto ruke osvetnice, upiremo svoje oči u Boga-Suca, čija će osveta uspostaviti pravednost u vječnom kraljevstvu.

tirano ustanovio opću potrebu spasenja, jer sve što postoji na svijetu grijeh je i posljedica kazne za grijeh (gl. 1-3), Pavao izjavljuje da cjelokupno stvorenje, ljudi zajedno s prirodom, što zasad robuje ispraznosti i uzdiše u porođajnim mukama, čezne da bude oslobođeno robovanja i raspadljivosti i da sudjeluje u slobodi slave sinova Božjih (8,18-22). Kršćani također ustrajno iščekuju svoje posinjenje i konačno otkupljenje tijela (8,23). Upravo prema tom cilju ide naša povijest i svi mi, sudionici te povijesti, »očekujemo, prema njegovu obećanju, nova nebesa i novu zemlju, gdje prebiva pravednost« (2 Pt 3,13). To naše definitivno otkupljenje ostvarit će se tek u posljednjem stvaranju novoga neba i nove zemlje, kada će nastupiti dovršenje Božjega spasenjskog djelovanja, a koje će se dogoditi tek kada iščeznu prvo nebo i prva zemlja (Otk 21,1).²

Zemlja je, znamo, stvorenje i vlasništvo Božje. Ona je njegova stvar: »Jahvina je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive« (Ps 24,1; usp. Ps 89,12; Lev 25,23). Ona će u svom sadašnjem stanju proći, iščeznuti, te biti zamijenjena »novom zemljom«. Nova nebesa i nova zemlja su nebo kome se kršćani nadaju, novi Jeruzalem, odnosno novi svemir u kome je sve novo (Otk 21,5), iz kojeg će nestati »smrt, tuga, jauk, bol« (21,4), a na njihovo mjesto doći sreća i radost koje nemaju kraja.³ Prema tome, mi živimo u eshatološkom pre-stvaranju svega, odnosno u eri otkupljenja u kojoj vlada zakon duha i zakon života u Isusu Kristu. Ovo naše »sada« koje živimo smješteno je između pretkristovog vremena što je već odavno minulo i Kristova »časa« ili Paruzije koji očekujemo i koji je veoma »blizu«. Eshatološko je vrijeme započelo s prvim Kristovim dolaskom. Nazivamo ga razdobljem pre-stvaranja svega, budući da je u Kristu već otpočelo novo stvorenje koje nije još doseglo svoju puninu, svoje dovršenje.

- 2 Govoreći o konačnom otkupljenju od ropstva narodaâ i političkih sila te konačnom spasenju izraženu u kraljevskom dostojanstvu i svećenstvu, E. Chüssler Fiorenza veli da je to jedino moguće »kad Bog i Krist preuzmu vlast i kraljevanje na novoj zemlji i u novom svijetu, gdje smrti više neće biti (Otk 21,4). Pretendirati da su se otkupljenje i spasenje već zbili u krštenju bila bi, dakle, iluzija. Prema Otkrivenju potpuno ostvareno otkupljenje i spasenje pretpostavljaju ne samo oslobađanje i davanje dostojanstva individualnim osobama nego također stvaranje novoga svijeta, »*Redemption as Liberation: Ap 1:5f. and 5:9f.*, u CBQ 36 (1974), str. 232.
- 3 Veoma dobro zaključuje W. Thüsing: »To što smo razmotrili kao sadržaj ovoga tako bogata zadnjeg viđenja Otkrivenja nije ništa drugo doli sadržaj ispovijedanja koje svake nedjelje recitiramo: Credo in vitam venturi seculi - vjerujem u život budućega vijeka - život koji će sam Bog, Bog budućega vijeka, biti«, *Die Vision des »Neuen Jerusalem« (Apk 21,1-22,5) als Verheissung und Gottesverkündigung*, u Trier TZ 77 (1968), str. 34.

1.1 Osnovno vjerovanje biblijske i kršćanske vjere: svršetak svijeta i sud svijetu

Prostor između prvog i posljednjeg ili novog stvaranja ispunjen je poviješću svemira, čovjeka i čovječanstva, odnosno poviješću ovoga svijeta. Čitava povijest stvorenoga svijeta, pa tako i sveta povijest, stoji između dva međaša: početak i svršetak. Svijet i njegova povijest, vođeni planom što ga je Bog razradio od samoga početka, neumoljivo idu prema svome predviđenom svršetku. U tom procesu skončanja nema slučajja. Znamo naime da je vrijeme, koje služi kao okvir povijesti svijeta koja zahvaća i nas, Božje djelo (Post 8,22) i njegov dar svijetu (Ps 90,3-12; Jb 1,21). To povijesno vrijeme što se odvija u događajima i što neumoljivo protječe je kozmičko mjerljivo vrijeme (*χρόνος*).⁴ Isto tako i djelovanje glavnog sudionika te povijesti, čovjeka, nije slučajnost, nego rad slobodnog bića. Predviđeni svršetak je ujedno i »Dan Gospodnji« ili jednostavno »onaj Dan« kad će Bog izvojevati »konačnu pobjedu« nad zlom. U taj »sudnji« ili »posljednji Dan« bit će nagrađeni i oslobođeni od srdžbe, koja će doći, oni koji su mu privrženi, te kažnjeni počinitelji zla i neprijatelji Božji. Odreći se tog vjerovanja, ili ga »demitologizirati«, znači svesti vjeru na nulu.⁵

Ta naša vjera, naravno, ne zahtijeva posebne slike koje bi predočile taj »posljednji dan«. Stoga slike i predodžbe, ako već postoje, kao npr. one apokaliptičke književnosti koje prikazuju svršetak pomoću raznoraznih katastrofa, te sud sa slikama muka u plamenu i drugih nevoljâ (usp. Dn 7,11; Otk 20,9s; 2 Sol 1,8s), ne treba prihvatiti i tumačiti doslovno. Još manje treba usvojiti izvještačena računanja vremenskog trajanja ovoga

4 Vrijeme je bitno u Bibliji, budući da je ona pisani registar Božje objave u povijesti. Sadrži povijesnu objavu koja se ostvarivala dan za danom u nizu povijesnih etapa. Nije riječ o jednom jedinstvenom i trenutačnom zahvatu. Povijesnost je jedna od bitnih značajki biblijske objave.

Pripomenimo i to da pojam »vremena« predstavlja jedan od najvećih kontrasta između filozofije grčko-zapadnjačke i biblijskog shvaćanja. Zapadnjaci, izravni nasljednici grčke misli, općenito zamišljaju vrijeme kao nekakvu liniju točaka koje slijede jedna drugu ciklički. U toj prostornoj stvarnosti gibanja bića prošlost ostaje pozadi a budućnost ispred prolaznika koji gazi u sadašnjosti. Za biblijskog čovjeka vremensko kretanje naprijed ili povijest nije vječno započinjanje iznova, vrijeme nije prostor niti cirkularno gibanje koje ne dopušta nepredviđeni trenutak, iznenađenje, čudo. Ne radi se o mjeri koja čeka da bude ispunjena sadržajem, nego o stvarnosti, konkretnoj prigodi i gibanju bića koji daju postanak vremenu, kao što je to bio prvi Božji zahvat koji se ne samo zbio u povijesti, nego je dao postanak samom vremenu i tako pokrenuo kotač povijesti. Zato izričaj »stvoriti« u Bibliji znači prije svega dati početak ili postanak u vremenu svemu onome što postoji izvan Boga. Povijest stoga nije ništa drugo doli put prema cilju svih stvorenih bića. Vremenitost koja tako duboko prožimlje čovjeka pomogla mu je spoznati ideju vječnosti pomoću vremena.

5 Tako J.L. McKenzie, *Dictionary of the Bible*, New York 1965, str. 640.

svijeta ili prognoziranja datuma njegova svršetka. Podsjetimo se samo činjenice da Isus nije nikada konkretno i detaljno opisao vanjsko očitovanje svoje Paruzije, štoviše, izjavio je da je vrijeme njegova drugoga dolaska nepoznato, iako je govorio o svršetku i sudu svijeta.⁶ Čak je kazao da su s njegovim prvim dolaskom posljednja vremena već započeta,⁷ međutim nije rekao dan kad se ima dogoditi to dovršnje vjekova, taj svršetak svijeta. To je tajna koju samo Otac zna: »Što se tiče onog dana i časa, o tome nitko ništa ne zna; ni anđeli na nebu, ni Sin, već jedino Otac« (Mk 13,32; Mt 24,36). I ne samo da ne možemo izračunati matematski vrijeme kada će se dogoditi kraj svijeta, nego i ne pripada nama da izračunavamo Božje vrijeme koje je njegova tajna: »Ne spada na vas - odgovori im - da znate vrijeme i priliku koje je Otac odredio svojom vlasti« (Dj 1,7).

Prema tome, u ovom našem izlaganju nećemo puko i znatiželjno izračunavati i dokučivati dan u koji će kozmičko vrijeme što prolazi dosegnuti svoj svršetak i puninu, nego radije želimo podsjetiti na duhovne zahtjeve što ih sa sobom nosi svako kalendarsko vrijeme koje protječe, napose ovo naše burno i smučeno vrijeme, ova naša ratna povijest u kojoj se također očituje Božja volja, odvija i odlučuje njegov naum. Božji plan koji nam je teško spoznati nazočan je u tragičnim zbivanjima domovinskog rata. Njegova nedokučiva nakana koja nam izmiče usmjeruje ove žalosne dane hrvatske povijesti prema nekoj otajstvenoj svrsi, u kojoj će naše ludo vrijeme dosegnuti istodobno svoj svršetak i svoju puninu. Kako mi živimo u

- 6 Da vrijeme ima kraj u budućnosti, Isus je nedvosmislen: »Ova Radosna vijest o Kraljevstvu propovijedat će se po svem svijetu, svim narodima za svjedočanstvo, i tada će doći svršetak« (Mt 24,14). Od svršetka, dakle, dijeli nas jedino još vrijeme propovijedanja Radosne vijesti po svem svijetu, odnosno vrijeme Crkve. Kako Crkva nema svrhu u samoj sebi, njezina zadaća da naviješta kraljevstvo je vremenita i trajat će do Kristove paruzije. Budući da je Kraljevstvo otajstvena stvarnost, ne možemo znati puno toga o njemu, osim da je pozvano da raste i da mora računati s vremenom. Između povijesnog nastupa Kraljevstva i njegova potpunog ostvarenja mora proći vremena, pošto je Isusov ulazak u slavu nakon uskrснуća odvojen od njegova povratka kao suca. To međuvrijeme je u znaku Duha Svetoga i Crkve koja je poslana da svjedoči Isusa Krista »sve do nakraj zemlje« (Dj 1,8; Iv 15,23). Ali na kraju tog vremena Kraljevstvo će se dogoditi u svojoj punini, Bog će potpuno uspostaviti svoju vlast nad svime. Isus je odveć jasan i u vezi sa sudom: »Kad Sin Čovječji dođe sa svojim sjajem... Tada će se pred njim skupiti svi narodi« i on će im suditi prema Božjoj pravедnosti spasa ili propasti (Mt 25,31ss).
- 7 Nijedan događaj u povijesti stvorenoga svijeta nije tako ozbiljno najavio i približio svršetak toga svijeta kao prvi dolazak Isusov. Isusov zemaljski život je bio prva od triju uzastopnih etapa kroz koje Kraljevstvo mora proći. S Isusom su tako posljednja vremena već otpočeta. Odsad biće povijesti sadrži u sebi živu klicu svršetka, dok Kraljevstvo prolazi svoju drugu etapu, odnosno vrijeme Crkve ili propovijedanja Radosne vijesti o tom Kraljevstvu. Povijest koja je od samog početka bila usmjerena prema kraju i išla puževim korakom polagano i strpljivo, sada već hita užurbanim koracima prema svršetku, koji je ne samo »blizu«, već i bitno određen. Povijest je stavljena pred svoj kraj, koji zapravo nije ništa drugo doli konačni dolazak kraljevstva Božjeg u njegovoj trećoj etapi, njegove potpune uspostave. To će se dogoditi u »čas« Božji.

vremenu, a Bog u vječnosti, uz to taj plan nam nije objavljen, ne možemo dobro razumjeti i drugima rastumačiti sve detaljno to što je došlo, što dolazi i što će doći, ali možemo sigurno ustvrditi da je u svemu tome nazočan dolazeći Bog. Ostajući vjerni apokaliptičkom striktnom determinizmu, kažimo sada najprije to da je Bog označio određeno vrijeme za sve stvari (1 Hen 92,2), da je izvagao vijek na tezulji, mjerilom vagnuo vremenski tijek, označio brojem razdoblja, i da ništa neće moći izmijeniti niti poremetiti tu njegovu volju (4 Ezr 4,37). Zatim podsjetimo na jezgru cijele biblijske objave, posinaštvo. Kao kršćani mi smo posinjenici Božji, sudjelujemo u bogosinovstvu Kristovu (Gal 4,6). Na kraju, Pavlova poruka nade, u čijem je središtu Krist raspeti i proslavljeni, zasigurno će nam donijeti više utjehe, vedrine, radosti i pouzdanja u Boga i život: »Radujte se uvijek u Gospodinu« (Fil 3,1; usp. 1 Sol 5,16). U svemu trpimo nevolje; progonjeni, obarani, ali ljubljeni od Boga u Kristu: »U ljubavi nas predodredi sebi za sinove po Isusu Kristu« (Ef 1,5).

2. Rat nije znak svršetka svijeta, već pouzdani znak suda svijetu

Ni jedna se biblijska knjiga ne bavi tako svojski posljednjim stvarima, ne govori tako mnogo, živo i slikovito o svršetku svijeta, sudu, novom stvaranju i dovršenju Kraljevstva, i ne poziva s toliko upornosti zajednicu na budno iščekivanje dovršenja već započetog spasa kao što to čini Otkrivenje. Da bi se zaista ispunilo obećanje očekivano kao udio u punini Kristove slave, Crkva je pozvana na vjernost i zajedništvo s Kristom »koji nas ljubi i koji nas je otkupio od grijeha svojom krvi« (1,5). To zajedništvo u sadašnjosti zapravo znači zajedništvo patnje. Imajući na pameti činjenicu da je Krist, Božje Janje, iz ljubavi prema nama bio zaklan i svojom krvi iskupio Bogu sve ljude (5,9), patnje i teški život kršćana u svako vrijeme, također naše patnje danas, ne smiju biti povod za zdvajanje, gubljenje nade ili čak proklinjanje zle sudbine, nego mogu i moraju biti razlog za slavljenje Božjeg spasenjskog djela (5,9ss). Značajka Crkve je upravo ta da slavi pjeva spasenjsko djelo Kristovo već ovdje na zemlji, svjesna da se i kroz njezine patnje nastavlja i događa spasenjsko djelo, odnosno dopunja što nedostaje Kristovim mukama (Kol 1,24; usp. Rim 8,17; 2 Kor 4,10.17; Fil 1,29).

Zanimajući se za sadašnje konkretno stanje Crkve na hrvatskom podneblju, želimo uprti naš pogled prema budućnosti, prema »Danu Gospodnjem«, kad će Bog, koji je ljudima obećao novi svijet u kojem će nestati svih vrsta zla i smrti, i u kojem će On »otrti svaku suzu s očiju« (Otk 21,4; usp. Iz 25,8). Međutim, slika budućega novog svijeta u knjizi Otkrivenja ne ograničuje se samo na jasne boje Kraljevstva, nije samo »novo nebo i nova zemlja«, nego uključuje i veliku sjenu suda svije-

tu koji je u određenom smislu već na djelu. Stari svijet ubrzano ide prema svom zalasku, propasti, svršetku. Što je više gospodar ovoga svijeta izljevao svoju mržnju protiv Boga i njegova poretka, protiv Crkve i svijetu onih koji su u zajedništvu s Bogom, mržnja koja je prepoznatljiva u bezrazložnim okrutnim nasrtajima njegovih saveznika, time je svijet grijeha i koje-kakve opaćine pod jačim udarcem božanske osude. Na rastanku s učenicima prije svoje proslave na križu koja je zadala smrtni udarac Sotoni, Isus je upozorio na mržnju svijeta (Iv 15,18-21). Dokle god bude povijesti sadašnjega svijeta, ljudi koji vjeruju u Boga bit će proganjani, a Crkva će ostati u ratnom stanju i općoj opasnosti. Opća opasnost za kršćane bit će opozvana tek na dan Paruzije Kristove.

Rat, koji je u biti zlo i plod đavolske mržnje, nestat će sa zemlje tek onda kad i sam grijeh nestane. Prljavi osvajački rat srpski, kao i sve druge ratove nam blize ili daleke, ne smijemo shvatiti kao znak da je kraj svijeta pred vratima. Naša nada u sigurni dolazak svršetka svijeta ne temelji se i ne određuje prema tijeku događaja, prema starosti našega svemira, zemlje, života i sl., odnosno prema intenzitetu ratova i prirodnih katastrofa, nego na Isusovim riječima: »Da, dolazim uskoro« (Otk 22,20; 22,7; 2,6; 3,11). Ali rat, kao i druge nevolje koje tište ovaj svijet, pouzdani su znak suda ovome svijetu koji će biti i koji dolazi (Mt 24,6; Otk 6,1-4; 9,1-11). Upravo se u tome otkriva smisao ovoga rata čiji smo mi svjedoci i žrtve. Mi smo danas pozvani kao nikada do sada da vjerujemo ne samo u »skorašnji« dolazak Kraljevstva,⁸ nego i u svršetak ovoga svijeta. Da bi došlo Božje kraljevstvo, mora prije doći kraj ovome svijetu, tj. zemaljskom kraljevstvu i njegovu gospodarju.⁹ Osim toga, pozvani smo kao nikada prije ne samo da čeznemo za tim »Danom«, kada će prestati sve naše patnje i nevolje, nego i da molimo za njegov dolazak pred svojim oltarima, poput zaklanih mučenika, ne samo hrvatskih, ne samo kršćanskih, nego svih žrtava ljudske nepravde: »Dokle ćeš, sveti i pravi Vrhovniče, odgadati sud i osvetu naše krvi nad stanovnicima zemlje?« (Otk 6,10).

8 Dovršenje kraljevstva Božjega sastoji se u preuzimanju Božje totalne i neosporive vladavine nad bićima i stvarima. Ta će se stvarnost dogoditi poslije svršetka svijeta ili, kako veli P. Prigent, »budućnost u apsolutnoj budućnosti«, *Le temps et le Royaume dans l'Apocalypse*, u: »L'Apocalypse johannique et l'Apocalyptique dans le Nouveau Testament« (BETL, LIII), Leuven 1980, str. 231.

9 H. Schürmann smatra da kraj mora doći da bi se jasno očitovala svetost Božja, te da ozbiljno shvaćanje Boga nužno doziva eshatologiju i novo stvaranje, što hoće reći zalazak ili propast staroga svijeta, *Das Gebet des Herrn*, Freiburg 1958, str. 36.

3. *Eshatološki proces Otkrivenja uključuje uništenje zemlje*¹⁰

Ivan, vidjelac i prorok, ne piše knjigu zato da bi nešto pretkazao, nego da bi prenio istinu. Kao apokaliptičko-proročki pisac izlaže Isusov misterij, napose usredotočuje svoju pozornost na Isusovo očitovanje na kraju. Srž njegova zapisanog svjedočanstva odnosi se, dakle, na Kristov skorašnji i iznenadni dolazak u slavi da sudi svijetu i dovrši kraljevstvo Božje. Čitajući tu njegovu knjigu, koja je po svojoj definiciji prava pravcata objava (1,1),¹¹ moderni čitatelj, koji sve više odbacuje bezlične slike okrećući se samo konkretnom govoru, susreće se s mnogim problemima. Osobito mu se nameće pitanje Boga i slika o Bogu-Sucu. Je li način na koji se prikazuje Bog i njegov sud uopće prihvatljiv? Primjera radi donijet ćemo nekoliko takvih »neprihvatljivih« tekstova koji, rekli bismo, zbunjuju čitatelja familijarna s evanđeoskim naukom o ljubavi i praštanju, gdje je ljubav prema bližnjemu nerazdružno povezana s ljubavlju prema Bogu (Mk 12,30s; Iv 15,12s), gdje se govori o ljubavi i molitvi za neprijatelje (Mt 5,44), gdje Isus na križu oprašta onima koji su ga poslali u smrt (Lk 23,34):

»Dokle ćeš sveti i pravi Vrhovniče, odgađati sud i osvetu naše krvi nad stanovnicima zemlje« (6,10); »Ali dođe tvoja srdžba« (11,8); »Pit će vino Božje srdžbe koje stoji natočeno, čisto, u čaši njegova gnjeva« (14,10); »Veliki tijesak Božjega gnjeva« (14,9); »Idite i izlijte sedam čaša Božjeg gnjeva na zemlju« (16,1); »Pravedan si, o koji jesi i koji bijaše, o Sveče, što si ih udario tim kaznama, budući da su prolili krv svetih i proroka. Sad im daješ da piju krv; to su zaslužili... Da, Gospodaru, Bože, Svemogući, istiniti su i pravedni tvoji sudovi!« (16,5-7); »Osvetio krv svojih slugu« (19,2).

3.1 *Što vidiš, napiši u knjigu (1,11)*

Naš pokušaj objašnjavanja ovakvog predočavanja Boga te tumačenje konvencionalnih znakova i zastrašujućih slika apokaliptičkog terora, započnimo s jednom činjenicom. Naime, sasvim je sigurno da je Ivan imao viđenja, da je on Božjim darom vidio nešto. Kako su viđenja od Boga, ona predstavljaju jedan od glavnih izvora proročke spoznaje ne samo o Bogu nego i o čovjekovoj sadašnjosti i budućnosti. Osobito je spoznaja budu-

10 »Zemlja« je ovdje sinonim vidljivoga svijeta te uključuje kopno, more, zrak i nebo kao dio svemira, tj. nebeski svod, nasuprot nebu, Božjem prebivalištu i prebivalištu anđela, gdje se nalazi Božje prijestolje i gdje se mi nadamo jednoga dana prebivati.

11 Knjiga naime započinje s riječima: ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, što znači objava, otkrivenje, očitovanje, revelacija, dobra vijest Isusa Krista, odnosno objava misterija vezanih uz Isusa Krista Spasitelja i njegovu Paruziju.

čnosti poseban i povlašten slučaj koji čovjek sam od sebe ne može dostići. Ivanovo proročko poslanje je Božja inicijativa. Bog ga šalje da govori njegovu riječ. Ali, što je Ivan točno vidio, to nitko ne zna. Jedno je sigurno, to nisu pojedinosti o kojima čitamo u njegovoj knjizi. Apokaliptičke slike koje je autor preuzeo dijelom iz SZ a dijelom iz izvanbiblijskih judeo-apokaliptičkih spisa samo su sredstva prikazivanja pomoću kojih je autor naslikao svoj pogled u neizmjeru. Njegovi tehničko-religiozni izričaji samo su opisivačka sredstva, posuđena od bogatih starozavjetnih tradicija, s kojima je vidjelac predočio neizrecivu stvarnost božanskog misterija spasenja, prenio ono što je Bog htio kazati svojoj Crkvi, tj. tajne eshatološkog ostvaraja Božjeg nauma. Prema tome, slikoviti govor i zagonetna znamenja što ih sretamo na svakoj stranici knjige Otkrivenja nisu ništa drugo doli prepisana viđenja o eshatološkim stvarnostima i tajnovitim Božjim spasenjskim putovima u ljudskoj povijesti što se ostvaruju u vremenu u obliku susljedne povijesti usmjerene prema svome zadnjem cilju.

Tajne zapisane u nebeskim knjigama, tvrdi vidjelac, neizostavno će se ispuniti. Uvjerava nas da je ono što najavljuje istinito i sigurno kao pod kamenom. Svoju tvrdnju i misaoni *crescendo* zbiljnosti i neminovnosti svršetka svijeta i Božjeg suda nad svijetom autor zasniva na činjenici. Naime, on je svojedobno imao priliku zaviriti u nebeske knjige u kojima su zapisane Božje tajne i svi budući događaji.¹² On je te knjige ne samo prebiraio, konzultirao i čitao, nego, tako reći, i prepisao. Bog otkrivaatelj tajna, po svom anđelu, objavi sluzi Ivanu »što se ima uskoro dogoditi« (1,1; 22,6),¹³ budući da Bog »ništa ne čini a da osnove svoje ne otkrije slugama svojim prorocima« (Am 3,7). Neizbježnost ispunjenja eshatoloških stvarnosti vi-

12 Poput Stjepana koji, uprijevši pogled u nebo, vidje otvorena nebesa, slavu Božju i Sina Čovječjega gdje stoji s desne strane (Dj 7,55s), vidjelac Ivan promatra nebesku stvarnost kroz otvorena vrata (4,1ss; usp. 1,1.19;22,6). Prema hebrejskom shvaćanju nebo (Božje prebivalište) i zemlja (prebivalište čovjeka) odvojeni su čvrstim svodom (usp. Post 1,7s) koji je radi komunikacije između tih dviju stvarnosti nužno morao imati mali otvor, neku vrstu vrata. Ta se vrata osobito spominju u kasnožidovskim apokrifnim spisima. Tako u *Opor. Levija 5* anđeo otvara nebeska vrata kroz koja vidovnjak vidi hram i Svevišnjega na prijestolju slave. U 1 Hen 14,15 spominje se više vrata.

13 Glas koji je vidjelac čuo gdje mu govori poput trube u inauguralnom viđenju (1,10; usp. 1 Sol 4,16; Izl 19,16.19; 20,18; Heb 12,19) sada ga poziva: »Uziđi ovamo da ti pokažem što se ima dogoditi poslije ovoga!« (4,1). Da ta nova objava sadrži gradnju drugog dijela knjige (4,1-22,5) proizlazi i iz 1,19: »Sad napiši što si vidio: sadašnje stanje i ono što će se poslije dogoditi!« To naznačuje cijelu buduću povijest spasenja sve do posljednjih vremena, kojom ravna »Onaj koji sjedi na prijestolju« (4,2s). Provođitelj tog Božjeg plana jest Janje - Krist, koji je kadar uzeti i otvoriti knjigu sa sedam pečata što sadrži Božji plan (5,1ss). Iako je 4,1 veza između onoga što prethodi, povijest i iskustvo autora (gl.2-3), i onoga što je autoru objavljeno i što će u budućnosti imati rok ostvarenja (4,1-22,5), to istodobno ne znači da se sve u Otkrivenju od ovoga teksta 4,1 te naprijed odnosi striktno na budućnost. To prije svega zato što je vidjelac bio uzdignut iznad naših ljudskih spoznajnih mogućnosti, odnosno u zanosu bio prenesen u nebo, gdje naše kategorije prošlost, sadašnjost, budućnost postoje drugačije od

djelac ne samo naviješta nego tvrdi da će se »dogoditi« božanskom nuždom, svršetak svijeta i sud svijetu moraju se »dogoditi« (1,1.19; 3,10; 4,1; 22,6; usp. 13,10; 17,10; 20,3). Eshatološke stvarnosti imaju se, osim toga, dogoditi »uskoro«, njihov *καρπός* je »blizu« (1,1.3; 2,16; 3,11; 11,14; 22,6.10.12.20). Iako je kraj na dohvat ruke, a Paruzija tako blizu da se Isusov glas može čuti (3,20), ipak je ta blizina izvan svakog parametarskog vremena, blizi svršetak je, kronološki gledano, radije daleko. Pa ipak, moramo biti budni i živjeti pod neprestanim dojmom blizine svršetka svijeta,¹⁴ napose s većom sigurnošću i čvršćom vjerom. Izričaj »vrijeme je kratko« ne izriče toliko vremenski datum koliko zbiljnost Dana Gospodnjega,¹⁵ kada će doći kraj »sadašnjem vijeku« i konačna dugoiščekivana proslava Božjih sinova, odnosno posvemašno preobraženje svega s pojavkom novih nebesa i nove zemlje (21,1).

Ono što je vidjelac u viđenjima vidio, to je i zapisao, ali na svoj način, ne susljedno, već spiralno i za nas nejasno, upotrebljavajući dvije književne vrste: apokaliptičku i proročku. To hoće reći da riječ Božju nije prenio izravno, već pomoću viđenja, tajnovitih slika i simbola. Da bismo njegovu poruku mogli barem donckle shvatiti, moramo gledati na slike Otkrivenja kroz praktične naočare autora knjiga i o njima razmišljati na njegov način mišljenja, imajući pritom neprestano na pameti povijesne okolnosti vremena u kojem je nastala knjiga, unatoč činjenici da je poruka usmjerena k budućnosti.¹⁶

onoga kako ih mi zamišljamo. Naime, objava koju je Ivan primio rasvjetljuje našu ljudsku egzistenciju kao i pravi smisao naše povijesti prošle, sadašnje i buduće.

- 14 Prva je Crkva, u žarkoj nadi paruzije Gospodinove, živjela pod neprestanim dojmom njezine neposredne blizine: »Vrijeme je kratko« (1 Kor 7,29), »Dan je blizu« (Rim 13,11s). Međutim, taj stav rane Crkve treba shvatiti više kao postojanu nadu i sigurno očekivanje, nego kao čvrsto uvjerenje da je Paruzija blizu. Tako npr. McKenzie, nav.dj., str. 639. To je i nama poziv da iščekujemo slavni Kristov dolazak s življom vjerom i jačim pouzdanjem, te s manje radoznalosti i propitkivanja o načinu i datumu dolaska. Paruzija će se dogoditi u Božje vrijeme, označeno kao *καρπός* (1 Kor 4,5), ili u »svoje vrijeme« (*Καρπός ἰδίου*) (1 Tim 6,15). Moramo iskoristiti sadašnji trenutak jer Gospodin dolazi uskoro (Otk 3,11; 22,20), doći će iznenada kao noćni lopov (Otk 3,3; usp. Mt 24,43; 1 Sol 5,2). Međutim, sve do dana konačnoga suda, sinovi Kraljevstva i djeca Zloga ostat će izmiješani kao kukolj i žito na Božjoj njivi (Mt 13,38ss). To hoće reći da, dok traje sadašnji vijek, ne treba se nadati da će napetost između svijeta, solidarna s grešnim čovjekom i koji je zapravo u vlasti Sotone, i kršćana nestati.
- 15 Govoreći o vremenu i svršetku, o »času na dohvat ruke« te proricajući i unaprijed izračunavanju datuma svršetka kod apokaliptičkih pisaca, D.S. Russell veli: »To nas međutim ne bi trebalo obmanuti. Činjenica je da su većini tih pisaca, posebice autoru knjige Daniela, zbilja svršetka i njegova bliskost bile kudikamo važnije od njihove vještine proricanja dana ili sata Njegova dolaska. Oni su bili uvjereni da će Bog dokrajčiti zlo i uvesti svoje kraljevstvo, te da će oni biti ti koji će uskoro svojim očima svjedočiti njegov dolazak«, *The Method and Message of Jewish Apocalyptic*, London 1980, str. 263.
- 16 Ivan, oslanjajući se na starozavjetne predodžbe, prikazuje svršetak svijeta kao da je već bio pred vratima, uz to još onako kako su ga priželjkivali i očekivali njegovi suvreme-

3.2 Zemlja pod udarom srdžbe Božje

Maločas smo vidjeli da početne riječi Otkrivenja izriču bitnu značajku knjige, njeno obilježje uopće.¹⁷ Izričaj ἀποκαλύπτω naime karakterizira građu knjige kao spasenjski i eshatološki događaj Isusa Krista. Osim toga naznačuje da se radi o sakrtoj objavi koja je otvorena i spoznajna samo za vjerne, bilo da je riječ o ἀποκάλυψις ὀργῆς, bilo o ἀποκάλυψις δικαιοσύνης. Ta objava uključuje svakako i srdžbu Božju koja se od dolaska Isusa, veli Pavao, jednako objavljuje (ἀποκαλύπτει) kao i pravednost: »Očituje se gnjev Božji na svaku bezbožnost i nepravednost ljudi koji istinu priječe nepravednošću« (Rim 1,18). Pitanje koje se nehotično nameće neupućenom čitatelju glasi: Je li uopće moguće govoriti o rasrđenom Bogu, o njegovoj srdžbi? Kako shvatiti i prihvatiti Božji imperativni nalog da se izliju čaše njegova gnjeva na zemlju (Otk 16,1)? Što kazati o tekstu 2 Pt 3,7.10: »A sadašnja nebesa i sadašnju zemlju istu je riječ pohranila za oganj... u taj će dan nebesa iščeznuti s velikom lomljivom, počela će se u ognju rastopiti, a zemlja se sa svojim ostvarenjem neće više naći«?¹⁸

Kao prvo možemo jasno i bez imalo dvojbe kazati da htjeti misterij svesti na mitski izričaj nekoga čovječjeg iskustva znači ne poznavati dovoljno svu ozbiljnost grijeha i tragiku Božje ljubavi.¹⁹ Ali valja svakako

nici, s posebnim naglaskom na njegovu povijesnom značenju i Božjoj pobjedi nad neprijateljima. Videći teške kušnje i prva ozbiljna proganjanja zajednica u Maloj Aziji od Rimskog Carstva, i želeći ih ohrabriti kroz poruku svršetka svijeta, suda i novog stvaranja, vidjelac piše prigodnu knjigu utjehe »u ono vrijeme i za ono vrijeme, ne za daleka pokoljenja ili čak kraj vremena«, W.G. Kümmel, *Einleitung in das Neue Testament*, Heidelberg¹⁹ 1978, str. 408.

17 V. gore bilj. 11.

18 Od samog početka Crkve dovođila se u pitanje srdžba Božja kao sastavni dio biblijske poruke na osnovi vjere u ljubav Božju: ako je Bog uistinu ljubav, ne može se onda ljutiti. Tako npr. krivovjernik Marcion u 2. st. Međutim, ljubav i srdžba Božja se ne isključuju, već uključuju. Navještaj Božjeg milosrđa praćen je navještajem srdžbe, kako u SZ tako isto i u NZ, jednako u propovijedanju proroká i Isusa, apostolá i rabiná. Samo onaj koji pozna veličinu srdžbe, obuzet je veličinom milosrđa, i obratno, samo onaj koji je iskusio milosrđe dobrote Božje, može imati ideju o tome koliko je velika njegova srdžba. Srdžba Božja naime rada se iz njegove ljubavi, nastaje iz njegova smilovanja. Ako to milosrđe naiđe na odbojnost i prezir, umjesto na vjeru, zahvalnost, spreman odgovor, onda ta ljubav postaje srdžba (usp. Mt 18,34; Mk 3,5; Rim 2,5).

19 Doista je teško shvatiti govor o srdžbi Božjoj kad se izgubi iz vida teologalni smisao stvarnosti grijeha koji je u podlozi srdžbe i suda Božjega. Razne nesreće, ratovi i patnje što se sručuju na čovječanstvo upućuju na stanje grijeha, odnosno otkrivaju lice Boga Suca i Spasitelja.

Govoreći o eshatološkom procesu u Otkrivenju koji, osim uništenja zemlje, uključuje još mučenje i uništenje »stanovnika zemlje«, te patnju i smrt mučeniká, A.Y. Collins misli da autor Otkrivenja vidi sva ta razna očitovanja srdžbe Božje, koja vode do potpunog uništenja njegova stvaranja, kao nešto neizbježno. Piščevo uvjerenje o nužnosti uništenja stvorenja zasniava se na njegovoj percepciji svemira. Vidjelac naime drži da je kozmos korumpiran i da se njegova pokvarenost širi kao korov (pervasively corrupted), *The Political Perspective of the Revelation to John*, u JBL 96 (1977), str. 255.

nadodati da je čovjekova srdžba kao aspekt ponašanja omogućila da se izrazi ta misterijska stvarnost.

Povod gnjevu Božjem je čovjekov neposluh, njegovo svjesno i hotimično opiranje Bogu, njegovo kršenje Božjih zapovijedi. Radi se o vanjskom i otvorenom činu pobune koji proizlazi iz nutarnjeg čina nevjere odnosno iz prezira prema Bogu. Nije riječ o poricanju Božje opstojnosti, niti o nijekanju Kristova Božanstva, već o nepriznavanju Božjeg autoriteta i uskraćivanju posluha njegovoj riječi. Ne vjerovati Bogu znači isto što i prezirati ga, ne htjeti poslušati njegov glas. A prezirati Boga nije ništa drugo do uzdati se u bogove što ih načiniše ruke čovjekove ili pouzdavati se u stvorove. Svaki put kada čovjek svjesno zabacuje vezu što je Bog hoće s čovjekom uspostaviti i održati, on na sebe navlači gnjev Božji: »Ali je srdžba Božja na njih došla do vrha« (1 Sol 2,16). Prezirući Boga i »njegovu obilnu dobrotu, iščekivanje i strpljivost« (Rim 2,4; usp. Mt 22,2ss; Lk 14,16ss), čovjek »svojom okorjelošću i neskrušenošću srca sâm na se gomila gnjev za dan gnjeva i očitovanja Božje pravde u sudenju« (Rim 2,5; usp. 12,19). Budući da se »s neba zaista očituje gnjev Božji na svaku bezbožnost i nepravednost ljudi« (1,18), ne treba zazivati njegovu srdžbu na buntovne, nevjerne ili progonitelje. Isto tako ne treba se osvećivati jer je Božja osveta imanentna (12,19) i njegova će pravda »samovoljcima i onima koji se protive istini a pristaju uz nepravednost« dodijeliti »srdžbu i gnjev« (2,8). Prema tome čovjek koji svjesno zaobilazi Boga i djeluje samovoljno, koji ljubav Božju uzvraća neljubavlju, milosrđe nemilosrđem (Mk 3,5s; Mt 18,23ss.28), izaziva srdžbu Božju. To je tako jasno u Isusovim prisporobama, npr.: Mt 21,37ss; 22,11ss; 25,24ss.

Iz nekoliko navedenih novozavjetnih tekstova proistječe da srdžba Božja nije ostatak starozavjetne religije zakona, koji je NZ automatski i bez ikakva razmišljanja preuzeo od SZ. Najveštaj božanske srdžbe suštinski ne pripada samo SZ, kao što poruka ljubavi nije samo isključivo značajka NZ. SZ naime, osim srdžbe, proklamira s jednakom jačinom i uvjerenjem ljubav i milosrđe Božje kao i NZ. S druge strane, NZ propovijeda božansku srdžbu zajedno s milosrđem Gospodnjim. Drugim riječima kazano, SZ zna za »svete srdžbe« koje su konkretni izraz Božje reakcije protiv čovjekove pobune i mrmljanja, a NZ ne govori samo o »dobrom Bogu«, već više puta, od poruke preteče (Mt 3,7 par.; Iv 3,36) preko Pavlovih poslanica (Rim 1,18) do posljednjih stranica (Otk 14,10), ističe svu zbilju srdžbe Božje.²⁰

Pripomenimo još i to da srdžba (ἀργή), prema biblijskom poimanju, nije nikakvo neumoljivo počelo koje djeluje neovisno o Bogu, nego je uvijek u vezi s njim. Istina, Bog se služi raznim instrumentima bilo vidljivima

20 Apokrifni spis *Abrahamova apokalipsa* (1. ili 2. st. pos. Kr.) govori o kipu srdžbe Božje. Naime, idoli i žrtve idolima su svjedočanstvo posljednjeg suda.

bilo nevidljivima. Osim ljudi, također demoni²¹ mogu biti sredstva gnjeva Božjega protiv čovjeka i njegova svijeta, te anđeli.²² Anđeli što izlijevaju čaše srdžbe (Otk 16,1ss) su poslanici i izvršitelji božanske volje kao i svi drugi anđeli u NZ. Kako ὄργη u NZ, poput drugih pojmova, npr. βασιλεία, σωτηρία, δικαιοσύνη θεοῦ, može imati dva obilježja: specifično eshatološko i posvema aktualno,²³ upozorujemo na uporabu tog naziva u našem radu. Kad govorimo o dolasku srdžbe Božje, mislimo prije svega na eshatološki događaj suda koji taj tehnički izričaj razumijeva.

4. Konci koji povezuju aktualna zlodjela srpskog terora sa slikama apokaliptičkog terora

Unatoč činjenici da je Otkrivenje knjiga teška i nejasna, ipak uspijevamo u njoj otkriti piščevo duboko uvjerenje glede povijesti. Prema Ivanu, povijest je tek s Kristom počela biti jasna u svom odvijanju. Prije Isusa dogodili su se bezbrojni događaji, ali je tek njegovim dolaskom povijest dobila svoj puni smisao i pokazala svoju bit. Iznutra i izvana povijest je već stavljena pred svoj kraj. Njezin je tijek bitno određen. Kristova je žrtva postala ključ svakog vrhovništva i vlasti. On živi »u vijeke vjekova i ima ključeve podzemlja i smrti« (1,18). U trenutku Isusove smrti i uskrsnuća nastupila je kraljevska vlast Boga i Krista te je zbačen na zemlju tužitelj naše braće, đavao (12,9ss). Na zemlji »ima samo još malo vremena« (12,12). Tako je povijest postala kratko vrijeme, dok budućnost i vječnost pripadaju Kristu, »vladaru zemaljskih kraljeva« (1,5), »i on će vladati u vijeke vjekova« (11,15). Isusovo je uskrsnuće, dakle, odlučujući događaj koji je zadao smrtni udarac Sotoni, a povijest ovoga svijeta stavio pred kraj. Taj jedinstveni događaj koji je porazio i survao đavla na zemlju je za vjerne pobjeda koja ih čini jačima od protivnika. Zahvaljujući svojoj po-

21 Rasrdivši se s ljudima, Bog ostavlja otvoren put bijesu demona, tako da opake i Bogu protivne sile, bez znanja i bez htijenja, postaju jednostavno instrumentima njegove srdžbe. Zbog funkcije koju đavao uzima na sebe, naravno, samo prividnom inicijativom i autonomijom (usp. 1 Kor 2,8), on je s jedne strane instrument, a s druge objekt božanskog gnjeva. U tom smislu P. Althaus veli da se »sila i vlast Sotone i njegovih četa temelje na srdžbi Božjoj«, *Die Christliche Wahrheit* II, 1948, str. 260.

22 Autor *Baruhove apokalipse* 6-8, rabeći »andeo« u metaforičkom smislu, veli da su Jeruzalem razorili anđeli a ne kaldejski (babilonski) osvajači.

23 »Eshatološka srdžba« obično dolazi s drugim tipično eshatološkim riječima i slikama: ἀποκαλύπτω (Rim 1,18), ἔρχομαι (1 Sol 1,10; usp. Ef 5,6; Otk 11,18), μέλλω (Mt 3,7), σῶζω (Rim 5,9), napose ἡμέρα u naznaci »Dana Gospodnjega« (Rim 2,5; Otk 6,17). Što se tiče slika koje NZ rabi da naznači srdžbu Božju i koje imaju eshatološko obilježje su, između ostalih, oganj (Mt 3,10-12), čaša (Otk 14,10) i tjesak (19,15). Eshatološka srdžba smještena je u dva precizna trenutka: u prijelomno i veoma teško vrijeme prije svršetka svijeta, te u vrijeme posljednjeg suda. O tome usp. G. Stählin, ὄργη, u ThWNT V, str. 430s.

bjedi, Krist je jedini kadar otvoriti knjigu sa sedam pečata što se nalazi u Božjoj ruci, a koja sadrži povijest i Božji plan upravljanja svijetom (Otk 1,ss).²⁴ Poslije otvaranja pečata slijedi govor i slike o svršetku svijeta i neposrednim događajima koji mu prethode. Sve je to tako predočeno da se i u unutarnjopovijesnim katastrofama mogu prepoznati znaci koji ili upućuju na svršetak ili su u čvrstoj vezi s njime. Otkrivenje je, istina, knjiga zagonetki, ali ne u smislu šarlatanskog spisa u kojemu valja tražiti događaje našega vremena, kao npr. divljački rat srpskih hordâ. Isto tako ne možemo se služiti tom knjigom za eventualno prognoziranje datuma svršetka. Ali, čitajući knjigu i misleći o njezinim slikama očima vidioca, možemo ne samo shvatiti povijest što sada protječe, nego i otkriti konce koji povezuju u jednu cjelinu strašne događaje što se dogodiše i događaju pred našim očima s katastrofama koje vidjelac motri i s kojima dočarava svršetak svijeta, odnosno preuzimanje pune kraljevske vlasti od Boga.

4.1 Sotonin je poraz zapečaćen, ali bitka se nastavlja do »Dana Gospodnjega«

Jednom zbačen, gospodar ovoga svijeta ne želi prihvatiti tu novu stvarnost. Iako pobijeden, ne polaže oružje, štoviše zveckea njime, traži potporu i nova sredstva, napose nove saveznike među ljudima. Pâd ga je još više razjario. Sada nastoji sa svim dopuštenim i nedopuštenim sredstvima, pomoću svih vrsta zla i katastrofâ, na vlastitoj ruševini graditi ovdje na zemlji svoje kraljevstvo, idejno, duhovno i politički oprečno Božjem kraljevstvu, Crkvi. Ti će uzaludni pokušaji trajati koliko i ovaj svijet. Svoju zgradu neće nikada dovršiti, jer će uvijek iznova padati u provaliju u koju ga je gurnuo »Lav iz Judina plemena« (5,5), iako će uvijek iznova započinjati zidati. Tako između Kristova slavnog uskrsnuća i ponovnog dolaska na zemlji se vodi nepoštedna borba Božjeg kraljevstva i kraljevstva Sotone. Polje gdje se odigrava taj dugi ali i posljednji sukob, bolje reći, središte najžešće i odlučujuće bitke jest Crkva, koja je ne samo priznala Božje pravo i preuzimanje vlasti nad bićima i stvarima nego kroz čitavo ovo vrijeme ona predstavlja to Božje pravo i vlast nad svijetom. Iskupljena Janjetovom krvi, Crkva je postala kraljevstvo za Boga (1,6; 5,10). Dok se prema židovskim apokaliptičkim nadanjima uspostavljanje kraljevstva Božjega treba dogoditi u eshatološkoj budućnosti, dotle je ono, prema Ot-

24 U vezi s Kristovom pobjedom i otvaranjem pečata H. Schlier nadodaje: »Nijedan čovjek, nijedan heroj, nijedan demon, nijedan anđeo ne može učiniti da povijest izide na vidjelo u svom hodu kroz stoljeća. Međutim, 'Lav iz Judina plemena', koji je 'Janje', Isus Krist, je dostojan, što hoće reći i kadar, otpečatiti je i prisiliti da otkrije svoju bit«, *Gesù Cristo e la storia secondo l'Apocalisse di san Giovanni* u: »Riflessioni sul Nuovo Testamento«, Brescia², 1976, str. 465.

krivenju, već nazočno u Crkvi. To znači da svršetak povijesti u dan Kristove paruzije nije očitovanje kraljevstva Božjega, već samo proširenje te stvarnosti, koja već postoji, na čitavi svijet, odnosno posvemašno usavršavanje i dovršenje tog Kraljevstva.²⁵

4.1.1 Iza zlotvorna djelovanja pokvarena naraštaja krije se moć Sotone

Poput gospodara ovoga svijeta, Sotone, stanovnici zemlje²⁶ također ne žele znati ni čuti za poraz njihova gospodara, a još manje za kraj svijeta. Stoga bezbrižno idu putem što ga je zacrtao gospodar ovoga svijeta. Obožavaju sekulariziranog boga, promiču njegov kult kroz novac i prljavu politiku, umjesto da se mole pred Svevišnjim za grijehе svoje i uzdižu srce Gospodinu, Stvoritelju svomu. Ne pridaju nikakvu važnost brojnim bunama i ratovima, nestašicama i epidemijama, kozmičkim poremećajima i drugim znacima, a kamoli da bi to spojili s vlastitim svršetkom. Ne žele uopće čitati znakove vremena, niti istraživati njihovo značenje i smisao. I tako stanovnici zemlje, umjesto da razumom iz stvorenja spoznaju Boga i slavu mu iskažu (Rim 1,19-21), umjesto da prosude i ocijene povijest te iz svagdašnjih događaja donose zaključke o prolaznosti svijeta i njegovu blizom kraju, radije osluškuju kretanje tržišta vrijednosnih papira, novca i robe. U svemu nalikuju Isusovim suvremenicima koji su, umjesto znakova vremena, radije prosuđivali meteorološko vrijeme (Mt 16,1ss; Lk 12,54ss). Um je njihov obuzet prećim stvarima - imetak, a bdijenja im prolaze u planiranju za nova ulaganja. Ne razmišljaju o otajstvima Gospodnjim, štoviše, posvećuju dušu svoju i razmišljanje bogatstvu. Žive spokojno kao i Noini suvremenici, jedu, piju i uživaju (Mt 24,37-39), ne sluteći ni najmanje da ih dolazak Sina Čovječjega može iznenaditi a njegovo vrijeme potopiti. Zvuk novca zaglušuje uho njihovo, a svesrdna težnja za što većim bogatstvom zarobljuje im srce. Umjesto da postojano iščekuju svršetak, molitvom slaveći Gospodina i zazivajući njegov dolazak: »Dođi, Gospodine Isuse!« (Otk 22,20), oni se tome rugaju: »Gdje je njegov obećani dolazak? Otkada su umrli naši očevi, i dalje sve ostaje kako je bilo od početka stvorenja« (2 Pt3,4). Provodeći dane i noći misleći o dobrima ovoga svijeta, umiruju savijest tješeći se uzajamno i govo-

25 O. Cullmann govori o Crkvi kao o Kristovoj vladavini koja će biti zamijenjena s Božjim kraljevstvom, *Königsherrschaft Christi und die Kirche im Neuen Testament*, Zürich, 3 1959, str.12.

26 Izričaj »stanovnici zemlje« dolazi često u Otkrivenju: 3,10; 6,10; 8,13; 11,10; 13,8.12.14; 17,2.8, i naznačuje ljude koji su se opredijelili za svijet i njegove ideale, koji su solidarni s gospodarom ovoga svijeta, Sotonom, odnosno nalaze se pod njegovim utjecajem. Pristajući uz svijet i Sotonu, oni, dakle, stoje na suprotnoj strani Boga i njegovih vjernih.

reći: »mir i sigurnost«, zaboravljajući pri tomu da će se »iznenada na njih oboriti propast kao porođajna bol na trudnu ženu, i nipošto joj neće umaći« (1 Sol 5,3). Tako će taj pokvareni i preljubnički naraštaj, koji je u dragovoljnom zajedništvu sa Sotonom, knezom i bogom ovoga svijeta, prije ili poslije, doživjeti istu sudbinu i završiti totalnom propašću. Slijedeći Sotonu postali su mu slični u svemu. Prigrlivši svijet tame kojim ravnaju duhovi zla, nisu htjeli otkriti niti okusiti tajne Božje. Klupko nevjere i mržnje kojeg su se kroz čitavi život držali, u konačnici, donijet će im samo propast. Naravna stvar, ništa ne može izmijeniti novozavjetnu poruku glede misterija Kristove smrti i uskrnuća, događaja koji je u središtu propovijedanja Radosne vijesti o kraljevstvu Božjem, odnosno spasenju po Isusu Kristu. Prema tom navještaju Isusova smrt je pobjeda nad opakim svijetom (Iv 16,33) i čas suda nad svijetom i pada njegova Kneza (12,30s).

4.2 Uzroci srpske pravoslavne mržnje prema katolicima općenito, napose prema Katoličkoj Crkvi u Hrvata

Kazali smo da je Kristova pobjeda srce objave i središte povijesti svijeta. Prema tom odlučujućem događaju izražava se i određuje sudbina ljudi i stvari. Taj događaj projicira novo svjetlo ne samo na sadašnjost nego na prošlost i budućnost. Poslije Uskrsa u povijesti svijeta spoznaja o prolaznosti i skorašnjem svršetku ovoga eona priopćena je svakom biću, uz to je ona zamjetljiva na svemu. Nalazi se u najintimnijem duhu i najmanjem dašku povijesti ovoga svijeta, koja zna da je njezino vrijeme kratko, da svijet ima granicu. Istodobno u vremenu ljudi, u njima samima, postoji klica vječnosti.²⁷ U povijesti Crkve, kraljevstva za Boga, odnosno putujućeg naroda okupljena u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga, Kristova pobjeda nad Sotonom je uvijek aktualna i pred ljudima svjedočena. Kao univerzalni sakrament spasenja Crkva je liturgijska cjelina, u kojoj je Krist, njezin zaručnik, nazočan i slavljen. Nebesa se vesele i slave jer se vjerni na zemlji usuđuju naviještati Kristovu pobjedu, jer se odvažuju priznati da im je ta pobjeda važnija od života. Pred Zmajem zbačenim s neba i njegovim sljedbenicima kršćani su živi znaci i istiniti svjedoci koji bez prestanka dozivaju u pamet stanovnicima zemlje da svijet užurbano ide ka zalasku, da Bog uistinu kraljuje, unatoč suprotnim vanjštinama. To je poruka i pastira duša, Ivana, koji napisao knjigu o Crkvi i za Crkvu. To je

27 P. Prigent izražava tu stvarnost specijalnim kategorijama: »U zemaljskom svijetu koji je naš nazočna je invazija neba. Ljudi se mogu smatrati živima u nebu s Kristom, pred Bogom. Obratno, instrumenti Sotone na zemlji već imaju udjela u sudu koji je udario njihova učitelja. Zbog toga Otkrivenje može više puta proklamirati da se sud ostvaruje sada, iako stalno odgađa njegov opis sve do posljednjeg trenutka: konačno se nalazi u gl. 20«, nav. dj., str. 239.

istina vjere koju je vidjelac objavom spoznao i sada hitno prenosi, budući da se radi o stvarnosti za koju valja posvjedočiti i živjeti, a ne puko pasivno iščekivati.

Otuda strašna srdžba Sotone i njegovih saveznika protiv Crkve koja ih neprestano podsjeća da imaju samo još malo vremena. Upravo taj život Božji u kršćanima navlači mržnju svijeta. Zbog njihova ispovijedanja Kristova imena pogani ih mrze iz dna duše. Ništa neobično, svi znamo da đavao mrzi križ. Živa Crkva u hrvatskom narodu navukla je na sebe mržnju SPC i Srba općenito. Makar sebe samodopadno nazivala »pravoslavnom«, zapravo je praznoslavna, jer je u službi Zvijeri i govori kao Zmaj (Otk 13,11ss). Iako je znala i zna da poslije dolaska Isusa Krista na ovaj svijet ne postoje bogovi, da su survani i umrli, da im je oduzeta vlast, da se samo Isusu valja pokloniti svako koljeno, da je on jedini Gospodar (usp. Fil 2,10s), ipak se SPC stavila u službu političke religije te promicala idolatrijski kult zemaljskih političkih bogova. Pošto je zavela svoje članove, svjetovala im je da zazivaju nekakvog srpskog boga, da u procesijama nose portrete Zvijeri, pa čak da »udare sebi žig na desnicu ili na čelo« - ime Zvijeri (13,16).

Dugo je SPC koketirala s »mesijama« i lažnim prorocima velikosrpstva, koji su propovijedajući Veliku Srbiju zaveli mnoge. Odveć dugo je ta Crkva igrala vrzino kolo s »Knezom ovoga svijeta«, da bi potom postala njegovim saveznikom i instrumentom. Što je Srbija više živjela svoju povijest sama, bez Boga, time se više povećavao strah. Naime, kad se ljudi udalje od Boga, sposobni su učiniti sve, pa i ono najgore. Ne samo da ustaju protiv prirode, nego se dižu i protiv naroda. Pošto je udomila Sotolino kraljevstvo, Srbija je otpočela rat. SPC je uvelike pridonijela rasplamsavanju vatre i svesrdno pomogla sotonske bradate horde u razaranju povijesne realnosti Božjeg kraljevstva i njegovih vidljivih struktura u hrvatskim zemljama. Očito je da nije posrijedi neznanje. Radi se prije svega o nevjeri, zabludi, te zabacivanju istine i poklada zdravih riječi. To je neka vrsta neposluha što zasljepljuje, odnosno bludničenja i vjerske razuzdanosti. Postavši skloništem zavodnika cijeloga svijeta, onoga koji je sišao na zemlju s velikim gnjevom, »svjestan da ima samo još malo vremena«, SPC dala je Srbima obilno piti od vina srdžbe i vina njezina bluda, dok su istodobno sve srpske vođe s njom provodili blud. Bluditi znači izgubiti se s puta kojim je Bog naredio da Crkva ide. Put bezboštva i velikosrpskog idolopoklonstva SPC učinio je svoje, Srbi su naime postali zavodnicima i zavedenima te su povelili osvajački rat. Odgovornost je te Crkve doista velika ako se ima na pameti da je propovijedala velikosrpstvo umjesto evanđelja, da je kršćanske istine potisnula u drugi plan, da je promicala mržnju umjesto ljubavi, da se oglušila na Isusove riječi upozorenja glede konačnih događaja i da nije htjela prepoznati zavođenje lažnih proroka (Mt 24,5.11.24).

Pravi razlog srpske pravoslavne, neizmjerne i neprirodne mržnje prema katolicima općenito, osobito prema Katoličkoj Crkvi u Hrvata valja tražiti u njezinu sveobuhvatnom odvlačenju od kršćanskih i crkvenih ideala, isključivosti, uskonacionalnoj servilnosti, političkoj puzavosti i robovanju »interesima« ovozemaljske srpske države zbog koristoljublja i privilegija.²⁸ Pošto je zaboravila bratsku plemenitost prema drugima te zemarila promicanje kršćanskog jedinstva, naravno da je mogla klevetati braću katolike. Postavši ideologom velikosrpstva, razumljivo je da je podgrijavala antihrvatsku atmosferu zbog hrvatske privrženosti Katoličkoj Crkvi i odanosti Rimu. Odveć dugo je ta zajednica propovijedala mržnju i sijala zlu krv na svakom koraku, umjesto da je propovijedala ljubav, ne samo prema Bogu i blišnjemu, nego i prema eventualnim neprijateljima. Onda nije nimalo čudno što je u svojim sjemeništima odgojila tolike bradate »Kajine« Šešeljeva reda i u ruke im stavila knjigu »Radosna vijest o Velikoj Srbiji«, poznatije kao »Načertanije«.

S druge strane, glavni grijeh Katoličke Crkve u hrvatskim zemljama, prema »oceni« SPC, je njezina težnja za tim da dođe kraljevstvo Božje te da se ostvari spasenje svega ljudskog roda i misterij Božje ljubavi prema svakom čovjeku. Kao vidljivi sakrament jedinstva, kao katolička i univerzalna Crkva, Crkva u Hrvata poduzela je brojne pokušaje molitvom, riječju i djelom da se postigne punina jedinstva koju Isus Krist hoće. Kao takva postala je zajednicom života i istine, ognjište ljubavi koje prelazi granice jednog naroda. Svjesna da misija koju joj je povjerio Krist nije niti političkog, niti ekonomskog, niti nacionalnog reda, nego religioznog, Katolička Crkva u hrvatskom narodu nastojala je da se ljudska zajednica izgradi i učvrsti po Božjem zakonu. Zbog te svoje univerzalnosti priznavala je istinsku slobodu svima, promicala mir i slogu, nastojala da se prevladaju razdori među narodima. Pa ipak je ta božanskoljudska ustanova, to Kristovo stado, napadnuta od divljih zvijeri i proždirana od grabežljivih vukova što su se prurušili u ovce (Mt 7,15). Njezine svetinje i bogomolje srušene su od ruke onih koji sebe ponosito nazivaju kršćanima pravoslavcima. Ali Crkva u hrvatskom narodu vična je proganjanju, a suprotstavlja mu se pobjedonosnim pouzdanjem, jer pobjeda nad svijetom i njegovim Knezom već je izborena. Protivnik kršćana još je jednom pokušao obnoviti svoju ruševinu uz pomoć svojih saveznika Srba. Nije mu bilo teško pridobiti ih za sebe, budući da je prije toga posijao kukolj u SPC, otevši joj sjeme Božje riječi. Danas nam je više nego jasno da se iza srpskog zlotvornog djelovanja krije moć Sotone. Srpska politička religija i prljavi osvajački rat zapravo su samo jedan u nizu brojnih odgovora gospodara

28 Usp. naš članak: »Desetodnevna« kušnja crkve u Smirni (Otk 2,8-11). Opomena i potpora ranjenoj Crkvi u hrvatskim zemljama, u: »Crkva u Svijetu« XXVIII (1993), 3, osobito u drugom dijelu se govori o SPC.

ovoga svijeta na navještaj skorašnjeg svršetka. To je dio oholog uzdizanja i srdžbe koju Kristov protivnik danomice izlijeva protiv vjernih, »protiv svega što ljudi nazivaju Bogom ili drže za sveto« (2 Sol 2,4).²⁹ Ali unatoč prividnoj pobjedi što mu je pribavlja vojna premoć srpska, završit će prije ili poslije porazom kao i svi drugi njegovi pokušaji da uspostavi svoje kraljevstvo među vjernima.

5. Veličina ratnih razaranja je indicij veličine mržnje, a veličina mržnje ukazuje na veličinu odbijenog života i posljedica – suda

Kazali smo već da se ni jedan rat pa tako ni ovaj domovinski ne smije shvatiti kao znak da kraj svijeta dolazi, da je veoma blizu, budući da se »dan Gospodnji, dan velik i slavan« ne računa i ne može predvidjeti pomoću povijesnih zbivanja, budući da nitko i ništa ne može odrediti niti izazvati dolazak Božjeg vremena, kao što nikakva sila ne može zapriječiti njegovo oživotvorenje. Valja uvijek imati na umu da je vrijeme ovoga svijeta podređeno Božjem vremenu. Jedino što znamo sigurno jest to da je vrijeme ovoga svijeta do »Dolaska našega Gospodina Isusa Krista« što će se dogoditi »u svoje vrijeme« *κατα τοὺς ἰδιούτους* (1 Tim 6,14s). Što znači da strašni ratni događaji, neviđena razaranja i ubijanja, mučenja i silovanja, o čemu danonoćno izvještavaju mediji i čiji smo mi svjedoci, nisu i ne mogu biti znaci blizine svršetka svijeta. Naprotiv, oni su sigurni znaci dolazećeg Boga suca i spasitelja. Osim toga, ti su zločini najpouzdanije svjedočanstvo, najeklatantniji dokaz i najupadljiviji znak da se ljubav kod Srba pravoslavaca potpuno ohladila a da je val mržnje preplavio njihova srca. Najposlije, pustošenja i razaranja, ubijanja nemoćnih i ostarjelih osoba podjednako kao i djece najodličnije ilustriraju veličinu života koji su Srbi odbili odbacujući Boga a stajući na stranu Sotone. Ta neprotumačiva zlodjela mogu se shvatiti jedino ako ih se promatra iz perspektive svijeta bez Boga, odnosno svijeta s đavlom. Očito je da je u pozadini svega »Veliki zmaj, stara Zmija, zavodnik cijeloga svijeta« (Otk 12,9). Veoma je jasno da su posrijedi đavolje sile, da je na djelu svijet bez Boga što se inkarnirao

29 U tumačenju slika Otkrivenja veoma je važno otkriti glavni formalni motiv. Nama se čini da je autoru knjige na srcu eshatologija odnosno povijest posljednjih vremena (*ἔσχατα*). Naime, veoma je rizično pomno povijesno tumačenje, bilo da je riječ o povijesti Crkve do konca ovoga svijeta, bilo da je riječ o povijesti svijeta iz vremena autora knjige. Jedino teološko-povijesno tumačenje može spriječiti taj rizik. Uvažavajući povijesne elemente, potrebno je uvijek otkriti teološku istinu koja stoji iza povijesnih događaja. Čini nam se dobar srednji put koji slijedi H. Schlier, najprije historizira slike, a zatim ih tumači: »U raznim povijesnim događajima različitih vremena ista se stvar ponavlja. U carskom Rimu možemo prepoznati okrutni i pijani svjetski grad svih vremena«, *Zum Verständnis der Geschichte nach der Offenbarung Johannis*, u »Zeit der Kirche«, Freiburg,³ 1962, str. 262.

u političko-religiozne strukture jednoga naroda i koji se plasira pod propagandnom parolom »velikosrpstva«. Očigledno je da se pod srpskom pravoslavnom šajkačom krije đavolska sila, gdje je »stara Guja« savila svoje gnijezdo u nadi da preko jednog »hrišćanskog« naroda bez Boga uspostavi kakvo-takvo kraljevstvo na zemlji. Pošto su se udaljili od Boga i odbacili istinski život Božjih zapovijedi, posve je razumljivo da su mogli ubijati i da ubijaju život u čovjeku. Veličina tih zlodjela upućuje na nužnost Božjeg suda, na neizbježnost njegove srdžbe koja se sručuje na sve tvrdokorne krivce. Nema opravdanja za svjesna ubijanja nedužnih ljudi i nevine djece, pogotovo zato što su ubojice znale i znaju da je na sliku Božju stvoren čovjek, da je Bog uzeo u zaštitu čovjekov život (Post 9,5s), kao i to da zabranjuje ubojstvo (Izl 20,13; Pnz 5,17). Ukratko, to se moralo dogoditi srpskom narodu da ustane protiv drugih narodâ u očajničkom traganju za svojim identitetom i jedinstvom, pošto ga je nevjera uništila i rasula. Ni govora o neznanju ili pogrešci, već o velikoj nevjeri i zločinu, dok krv ubijenih iz zemlje k Bogu viče.

5.1 *Svršetak već na djelu*

Umjesto da govorimo o znacima i predznacima svršetka, o njegovoj blizini, možda je bolje govoriti o svršetku koji je već na djelu. Svijet ne samo da ide prema svome iščeznuću nego je njegovo skončanje započelo, načeto. Staro se stvorenje sve više mrvlji, osipa i razara, stari svijet propada. To su ti bolovi i patnje iz kojih će niknuti novi svijet. Nevidena klanja i mučenja nastavak su Isusove žrtve u vjernicima, što hoće reći da su i nužni preludij uskrsnuća. Mučenička je krv doista apokaliptički znak da Bog započinje stvarati sve novo i dovršavati sve staro. Lanac zlodjelâ srpskoga terora što prouzročiše neizrecivu žalost i nesagledivu štetu stavljaju nas pred svršetak htjeli mi to priznati ili ne, orijentiraju naš pogled prema konačnoj stvarnosti svega, upućuju na sud svijetu koji je nepredvidiv, ali zato i neizbježiv. Preko djelovanja sotonskih sila Bog poziva ljude na obraćenje. Sve su to neka vrsta opominjućih znakova koji mogu dovesti do spasenja, ali sigurno do suda i osude ako ostanu bez odgovora te se pokažu uzaludnima. Tako su ti strašni događaji istodobno Božji sudovi, nekakvo izlivanje njegova gnjeva protiv čovječanstva, protiv svijeta koji odbija Boga i istinu, ljudska i Božja načela, ljudsku i božansku pravednost. Ako išta može uvjeriti ljude na nužnost i stvarnost božanskog suda, onda su to ti strašni udarci, tragedije, patnja i žalost. Razaranja povijesti i prirode u hrvatskim zemljama su još jedan u nizu Božjih poziva na obraćenja upućen ljudima na Zapadu i na Istoku,³⁰ i ponuda spasenja po Isu-

30 Poput Isusa koji je kategorički odbacio tezu farizeja: nema patnje bez kazne, nema kazne bez krivnje, prema kojoj su nesreće unesrećenika promatrali kao kaznu za nji-

su, s jedne strane, te anticipacija Božjeg pravorijeka koji će biti izrečen protiv svijeta koji odbija Boga i opire se njegovu planu, s druge strane.

Zazivajući danomice dolazak kraljevstva Božjeg i prihvaćajući ideju konačnog preuzimanja božanske kraljevske vlasti nad svime prijeko je potrebno prihvatiti i ideju Boga-Suca. Pobjeda nad zlom i sud nad zlima je potreban zbog preuzimanja kraljevske vlasti od strane Boga, što znači da je sud samo negativan oblik tog preuzimanja kraljevske vlasti. Zanimljivo je da nebeska bogoslužna klicanja i zahvaljivanja najprije ističu preuzimanje kraljevske vlasti od Gospodina i njegova Pomazanika i njezino vječno trajanje (11,15-17), a odmah potom to preuzimanje vlasti poistovjećuju s Božjom srdžbom i sudom (11,18), koji je neka vrsta mača s dvije oštrice. Nagrada svima onima koji se boje Božjega imena je dobra posljedica tog preuzimanja vlasti, odnosno suda, dok je uništenje onih »koji kvare zemlju« njegova loša strana.

Bog koji je u svojoj nedokučivoj strpljivosti puštao svoje neprijatelje da odriješenih ruku čine kako im je volja, podnosio ih i bio popustljiv prema njihovim zlodjelima, koji nije spektakularno intervenirao i spriječio da bezbožni »stanovnici zemlje« uništavaju i razaraju njegovo stvorenje, da oskvrnjaju njegovu sliku u ljudima, njegovim miljenicima, koji nije pomogao svojim prorocima niti svome Sinu da ih sile tame ne »pobijede«, taj Bog, evo, napokon intervenira uzimajući svu vlast u svoje ruke. Čvrsto držeći vlast nad svime, On sada pokazuje i dokazuje naočigled čitavoga svijeta tko je Bog i kakav je Bog. To je zapravo i naša svagdašnja želja i molitva: »Dođi kraljevstvo tvoje!«, tj. dođi, objavi se i vladaj. Ljudski gledano, nemoguće je protegnuti božansku vlast nad svime, a da se prije toga ne pobijedi zlo i ne iskorijene svi zlikovci koji se opiru Božjoj kraljevskoj vladavini: »Tko vjeruje u njega, tomu se ne sudi, ali tko ne vjeruje, već je

hove grijeha (usp. Lk 13,1ss; Iv 9,1ss), odlučno odbacujemo dogmu farizejskog Zapada prema kojoj Hrvati trpe zato što su krivi. Usput odbacujemo i paušalne izjave zapadnjačkih »Pilata« koji toliko puta i veoma neodgovorno ustvrđiše da je riječ o građanskom ratu, balkanštini i sl., a sve to da bi skinuli sa sebe odgovornost. Držeći se Isusova nauka da ne postoji Božji sud u tim stvarima i u tom smislu, već da je Božji sud stvarnost dublja koja uključuje sve, najprije opovrgavamo maloprije spomenute opće nekritičke izjave na račun svijeta nas, zatim tvrdimo da Hrvati nisu gori od drugih ljudi, te napokon, ostajući na eshatološkoj liniji, držimo da je krvavi rat što nam ga nametnuše Srbi znak Božjega suda koji se tiče čitavog čovječanstva i koji prijeti svima. Upravo zato što se radi o Božjoj opomeni i hitnosti obraćenja za sve, jer i Božja strpljivost ima granicu, usudujemo se kazati da je ovaj rat providencijalni poziv na obraćenje svijeta, posebice onih drugih, tj. »stanovnika zemlje« koje nije zahvatio taj strašni bič i koji misle da mogu biti mirni. Patnja i mučeništvo u hrvatskim zemljama ne tiče se samo nas, nije samo stvar mjesnog stanovništva, kao što mučeništvo i patnje u Otkrivenju nisu stvar pojedinca niti njegova individualnog spasa. Sudbina mučenika, veli H. von Campenhausen, je dio eshatološkog tijeka koji nadilazi individuum, *Die Idee des Martyriums in der alten Kirche*, Göttingen², 1964, str. 106. Patnja i mučeništvo hrvatskog naroda, gledano kroz eshatološke naočale, je patnja čovječanstva koje vapi za oslobođenjem od đavolskog jarma i posvemašnjim otkupljenjem.

osuđen, jer nije vjerovao u jedinorođenoga Sina Božjega. U ovome se sastoji sud: Svjetlo je došlo na svijet, a ljudi su više voljeli tamu nego Svjetlo, jer su im djela bila zla« (Iv 3,18s). Biblijsko naučavanje, napose poruka knjige utjehe, Otkrivenja, nije izgubila nimalo na svojoj vrijednosti. Štoviše, veoma je aktualna i usko vezana za našu današnju situaciju, u trenutku kada su se oborile neprijateljske davolske sile protiv nas i Crkve u Hrvata. Situacija Crkve u hrvatskom narodu u borbi sa srpskim progorniteljem je samo dio sukoba Crkve i protubožanske sile svijeta koji je na djelu i koji će trajati koliko i ovaj svijet. Taj produžetak i normalni nastavak Kristove Muke, ovo teško stanje nepogrešivo će se razmrsiti i razbiti u eshatološkom trijumfu čitave Crkve. Realno govoreći, mi trebamo utjehu i ohrabrenje pred tolikom ratnom tragedijom kao i kršćani potkraj 1. st., iako nastojimo svijest i strah pred tom katastrofom potisnuti ili smo ih potisnuli.

Zaključak

Hrvatska se obitelj već tri godine sudara sa zajedničkom nevoljom namenutoga osvajačkog rata srpskoga. Zatečena je ne toliko njegovom iznenadnošću koliko njegovom veličinom i tragičnošću. Govoreći o tim konkretnim i veoma bolnim događajima, htjeli smo očitovati našu kršćansku vjeru i neugasivu nadu, razbuditi duhovnu energiju i hrabrost umornima, donijeti utjehu i okrepu zbunjenim kršćanima te potporu cijeloj Crkvi u hrvatskom narodu.

Polazeći od uvjerenja da mi kao čitači i slušači riječi Božje možemo proniknuti našu današnju tešku povijesnu situaciju, prihvatili smo se knjige Otkrivenja i pokušali te događaje gledati kroz eshatološku prizmu, posebice kroz naočare autora spomenute knjige, ohrabreni njegovim pozivom da budemo interpretativni protagonisti njegove knjige: »Blago čitaču i slušačima riječi ovoga proročanstva ako vrše što je u njemu zapisano, jer je (određeno) vrijeme blizu!« (1,3; 22,7). Što znači da trebamo i moramo čitati i slušati riječi te knjige, ali zasigurno ne bezvoljno i nezainteresirano, već aktivno i između redaka, tj. shvaćajući smisao teksta; ne učiti riječi napamet, već usvojiti ih tako da utječu na život i određuju ga. U tom pravcu ciljaju sve opomene knjige. Trebamo bdjeti i biti pripravn, vjerovati Kristu i ostati mu vjerni do smrti (2,10.13.25; 3,2; 16,15), jer je njegov dolazak blizu (1,1.3; 2,16; 3,11; 11,14; 22,6.10.12.20). Ne radi se o datumu, nago o istini vjere, budući da nitko i ništa ne može odrediti dolazak Božjega vremena i svršetak svijeta. Kristova paruzija ne dolazi s nikakvim ratom i razaranjem. S Kraljevstvom je kao sa sjemenom koje samo raste, »zemlja sama od sebe donosi rod« (Mk 4,28). No mi možemo i moramo dokučiti smisao simbola i slika, budući da njihovo razjašnjavanje i pronaj-

laženje stvarnih ekvivalenata nije nikakva virtuoznost. Kao skupina slušača, kao Crkva što živi svoju povijest u određenom povijesnom trenutku i u specifičnim okolnostima, mi možemo i moramo procijeniti i razjasniti sadašnje događaje. Spoznajući važnost posljednjih vremena u kojima živimo, najprije moramo provjeriti svoju razinu ljubavi i spremnosti, kako bismo mogli zauzeti stav i odrediti reakciju u ovim iskušenjima i naletima Zloga.

Čitajući i slušajući riječi što ih je Bog uputio preko vidioca Ivana uvjerali smo se da u pozadini svagdašnjeg razaranja i ubijanja u hrvatskim zemljama stoji Sotona, »ubojica ljudi i lažac od početka« (Iv 8,44ss), koji preko svojih sredstava ratuje protiv vjernika, progoni ih i šalje u smrt. U zločinačkoj djelatnosti Srba krije se nevidljivi διάβολος. Cilj njegove borbe je da suzbije rast kraljevstva Božjeg u nadi da ponovo sazida svoje kraljevstvo koje je doživjelo potpunu propast a njegov gospodar zauvijek poražen u trenutku Isusove smrti i usrksnuća.

Ta svakodnevna smrt u hrvatskim zemljama aktualizira Isusovu smrt i usmjeruje naše misli prema budućem novom svijetu koji, prema Otkrivenju, uključuje i sud svijetu. Tu dramatičnu i punu sjena dimenziju zahtijeva naša trenutna situacija, traže duše zaklanih i pobijenih nedužnih ljudi malih i velikih, čija krv viče za pravdom. Čovjek nije smio i ne smije ubiti čovjeka, budući da je Bog stvorio čovjeka i sâm postao čovjekom da ga spasi. Bog će osvetiti dajući da od te krvi piju oni koji su je prolili (16,3-7). Njihova je smrt žrtva ljevanica koja ima vrijednost istinske žrtve pred licem Božjim. Ona je postala razlogom blaženstva i pobožnog zahvalnog klicanja.

Na rat moramo gledati očima istine i vjere. Ne smijemo huliti ni psovati ime Boga (Otk 16,9), niti se obraćati kumirima - makar bili i »moćne« zapadnjačke provenijencije - da nas iz njega izbave (2 Kr 1,2-17; Iz 44,17; 47,13). U njemu moramo prepoznati znak vremena (Lk 12,54s), Božji poziv ili prijeteći zahtjev, neku vrstu Božjeg ultimatumu za obraćenja: »Ipak se ljudi koji ne poginuše od tih zala ne odvратиše od djela svojih ruku... Ne odvратиše se ni od svojih ubojstava« (Otk 9,20s). Ali svijet opačine, svijet grijeha, svijet rata jest pod udarcem božanske osude. Svi oni koji se svrstaše na stranu Sotone, svi »stanovnici zemlje« nose pečat te osude. Upravo se tu otkriva puni smisao ovoga rata, kao i smisao drugih ratova. To je znak suda koji dolazi (Mt 24,6 par.; Otk 6,1-4; 9,1-11). Vrijeme naime nepovratno otječe prema svome kraju, kada će »Knez ovoga svijeta« i njegovi pomagači biti kažnjeni vječnom kaznom (Otk 19,20; 20,10). Kraljevstvo se ne može sastojati u jednostavnom zaboravu povijesti, kazna nije puki san u neko neodređeno, rekli bismo, nadvremensko vrijeme po načelu neodređenosti i ništa više. Kao što zlo nije puka mogućnost i vjerojatnost, nego nešto što postoji i dominira, tako isto i kazna nije dio

filozofskog vjerovanja, niti je slika apstraktnog umovanja i beskorisnog teoretiziranja po uzoru na tzv. međunarodni sud za srpske ratne zločine. Božji sud nije dovijanje do istine i nastojanje da se od crna učini bijelo. Ukratko, povijest ima svršetak prema kojem ide, a na njezinu kraju bit će sud i kazna. Zlo je stvarnost. Ne može ga se jednostavno nijekati, izbrisati ili učiniti kao da nije nikada niti postojalo. Naprotiv, treba ga se uzeti za ono što ono jest: svjesna, namjerna i odlučna oporba protiv Boga, promišljeno i odlučno protivljenje njegovoj volji, odrješito kršenje njegova zakona: »Neprijatelj posija ljulj po pšenici... to je učinio neprijatelj« (Mt 13,25.28). Čovjek je to učinio svjesno, nije riječ o nikakvom propustu, omašci, nesvjesnosti ili nesavršenosti. Otuda potreba eshatološke pobjede, suda i kazne. Ljudske (međunarodne) sankcije mogu biti spekulacija, eshatološke su naprotiv zbilja. U suprotnome, evanđelje ne bi bilo Radosna vijest nego optimistička utopija, blagi zahvat (poput onoga zapadnjačkog u hrvatskim zemljama). Božja intervencija je nešto drugo, nešto više od slatkog zahvata nerealnog svijeta, nestvarnog bića sa stereotipnim vječnim osmijehom.

Neka nam svima bude na utjehu slika antropološkog simbolizma pomoću kojeg vidjelac izražava našu buduću stvarnost. Bog koji dijeli isti šator s vjernima izravno će nježnim potezom »otrt svaku suzu« s naših očiju, budući da se plač, suze, tuga, jauk, bol i gledanje Boga licem u lice uzajamno isključuju. Smrti više neće biti jer stari svijet prođe (21,4).

THE BRUTAL DEVASTATION OF THE CROATIAN LANDS IN THE LIGHT OF THE DESTRUCTION OF THE EARTH

Stipe Jurić

Summary

In the light of biblical religion, the author endeavours to comprehend and explain the causes and significance of the brutal war in Croatia and Bosnia and Hercegovina. In the actual war happenings, tracks of »negative forces - forces of evil« can be discerned, tracks left by the prince of this world, Satan, who acts and fights through his followers who do not like justice and do not love their fellow-men. Satan has the power to do physical ill and to kill /Heb 2,14/ since he is »a killer from the beginning«/ Jn 8,44/.

In theologically clear language and by illuminating the actual situation of the Church in Croatia from within, the author appeals to watchfulness and caution on the one hand, on the other hand, in the light of biblical eschatology, he entreats the Church to perseverance, bearing in mind the imminence and the verity of the advent of the Lord. For it is He, the Lord Jesus Christ, who has power over evil and over the Evil One, whose actions He permits to the benefit of his faithful. Through the eschatological advent of the Son of God in glory and power, resurrection and judgement will take place: all deeds and misdeeds will have to be accounted for. This is the ultimate victory of God over Evil.